

Zerdüştlük ve Hinduizm’de Arınma Araçları: Ateş, Su ve Kurban*

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Aslanoğlu

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4496-4528>

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Osmaniye –
TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 25.12.2021

Kabul: 21.03.2022

On-line Yayın: 28.03.2022

Anahtar Kelimeler

Zerdüştlük

Hinduizm

Arınma

Ateş

Su

Kurban

Araştırma Makalesi

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55635>

Öz

Arınma ve arınma araçları, tüm dinlerin ortak fenomenlerinden biridir. Yaşam boyunca insanlar arınmak/temizlenmek için ateş/ışık, su, kurban, dua/tövbe, oruç, kutsal yerleri ziyaret gibi bazı araçlar kullanmışlardır. Bu arınma araçları dini geleneklerde aynı ve/ya farklı biçimlerde tezahür etmiştir. Dolayısı ile kullanılan bu araçların maddi ve manevi açıdan önemi büyüktür. Zerdüştlük düşüncesinde bireysel anlamda tanımlanan arınma kurallarının tarihçesi, Hint-İran kültürüne kadar dayandırılmaktadır. Ateş/ışık, su ve kurban ile ilgili olarak Zerdüştilerde bazı dinsel pratikler de yer almaktadır. Zerdüştlük inancında önem verilen arınma ayinleri kötü eylemlerden kurtulmak için önemli bir faktördür. Zerdüştlüğün kutsal kitabı olan Avesta’da arınma kuralları adı altında bir bölüm, sadece bu konu ile alakalıdır. Hindu dini geleneğinde temizlik ve kirlilik kavramları birbiri ile yakından ilişkilidir. Hindu kutsal metinlerinde arınma ile ilgili olarak temizliğin oldukça önemli bir rolü bulunmaktadır. Hinduizm’de temizliğe dışsal ve içsel olarak iki açıdan bakılmaktadır. Bu manada dışsal temizlik vücudun yıkanması veya banyo yaptırılması ile mümkündür. İçsel temizlik ise arındırma eylemleri, yoga gibi ezoterik tekniklerin kullanıldığı manevi bir temizlik olarak düşünülmektedir. Hinduizm’deki bu temizlik çeşitleri genelde düzenlenen çeşitli dinsel ritüellerle gerçekleştirilmektedir. Hinduizm ve Zerdüştlükte birçok arınma aracı olmakla birlikte, makale konusu ateş, su ve kurban ile sınırlandırılmıştır. Dokümantasyon tekniği ile elde edilen makale verileri, Dinler Tarihinin deskriptif metoduyla yazıya geçirilmiştir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Aslanoğlu, A. (2022). Zerdüştlük ve Hinduizm’de Arınma Araçları: Ateş, Su ve Kurban. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15(89), 255-268.

*Purification Tools in Zoroastrianism and Hinduism: Fire, Water and Sacrifice**

Asst. Prof. Dr. Ayhan Aslanoğlu

Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies, Osmaniye – TURKEY

Article History

Submitted: 25.12.2021

Accepted: 21.03.2022

Published Online: 28.03.2022

Keywords

Zoroastrianism

Hinduism

Purification

Fire

Water

Sacrifice

Research Article

* Statements of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors": No conflicts of interest were reported for this article. Ethics committee approval is not required for this article.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.55635>

Abstract

Purification and purification tools are one of the common phenomena of all religions. Throughout life, people have used some tools such as fire/light, water, sacrifice, prayer/repentance, fasting, and visiting holy places for purification/cleansing. These purification tools have manifested in the same and/or different forms in religious traditions. Therefore, these tools are of great material and moral importance. The history of purification rules, which are defined individually in Zoroastrianism, is based on the Indo-Iranian culture. There are some religious practices among Zoroastrians regarding fire/light, water and sacrifice. Purification rituals, which are important in Zoroastrianism, are an important factor to get rid of bad actions. A chapter in the Avesta, the sacred book of Zoroastrianism, called the rules of purification, is related only to this topic. In the Hindu religious tradition, the concepts of cleanliness and pollution are closely related. In Hindu sacred texts, cleanliness has a very important role in relation to purification. In Hinduism, cleanliness is viewed from two perspectives, external and internal. In this sense, external cleansing is possible by washing the body or taking a bath. Internal cleansing is thought to be a spiritual cleansing using purifying actions and esoteric techniques such as yoga. These types of cleansing in Hinduism are usually carried out with various religious rituals. Although there are many purification tools in Hinduism and Zoroastrianism, the subject of the article is limited to fire, water and sacrifice. The article data obtained with the documentation technique were written down with the descriptive method of the History of Religions.

GİRİŞ

Başlangıçtan günümüze birçok dini gelenekte arınma araçları dini ritüellerin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam boyunca insanlar arınmak/temizlenmek için ateş/ışık, su, kurban, dua/tövbe, oruç, kutsal yerleri ziyaret gibi bazı araçlar kullanmışlardır. Maddi ve manevi kirlerden arınmak amacı ile çeşitli toplumlarda ayinler düzenlenmiştir. Bu toplumlardan biri İran ve Hindistan bölgesinde varlık göstermiş olan Zerdüştlar, bir diğeri ise Hindistan yarımadasındaki Hindulardır. Çıkış yerleri farklı olsa da bazı durumlarda birbirinden etkilenen bu iki dinin tarihi çok eski dönemlere dayandırılmaktadır.

Zerdüştlük dini düşüncesinde iyi ve kötü düalizmi, temiz ve kirli kavramları ile bağdaştırılmaktadır. Bu düalizm, varlık aleminde birbiri ile mücadele eden iyi ve kötü güçler arasındaki savaşta şeytanın amacına ulaşmasını sağlayan kötü bir eylem olarak tasavvur edilmektedir. Bunun içindir ki Zerdüşti doktrininde önem verilen arınma ayinleri kötü eylemlerden kurtulmak için önemli bir faktördür (Oymak, 2003: 228).

Hindu dini geleneğinde temizlik ve kirlilik kavramları birbiri ile yakından ilişkilidir. Hinduizm’de temizliğe dıșsal ve içsel olarak iki açıdan bakılır. Bu manada dıșsal temizlik vücudun yıkanması veya banyo yaptırılması ile mümkündür. İçsel temizlik de arındırma eylemleri, yoga gibi ezoterik tekniklerin kullanıldığı manevi bir temizlik olarak düşünülmektedir. Hinduizm’deki bu temizlik çeşitleri genelde düzenlenen çeşitli dinsel ritüellerle gerçekleştirilmektedir (Nigosian, 1994: 104). Bununla birlikte Hindu geleneğinde olmazsa olmaz kabul edilen tenasüh, karma ve kurtuluş öğeleri de arınma ile ilgili diğerkavramlar olarak ifade edilebilir.

Bu makalede, Zerdüştlük ve Hinduizm’deki arınma araçlarından ateş, su ve kurban ile ilgili dini inanç ve uygulamalar incelenecektir. Hinduizm ve Zerdüştlükte birçok arınma aracı olmakla birlikte, makale konusu ateş, su ve kurban ile sınırlandırılmıştır. Dokümantasyon tekniğı ile elde edilen makale verileri, Dinler Tarihinin deskriptif metoduyla yazıya geçirilmiştir.

Arınma ve Arınma Araçları

Arınma veya arınmak sözlükte, “Yıkayıp maddi kirlerden temizlenmek, temiz ve pak durumuna gelmek; saflığını, temizliğini bozan şeylerden sıyrılmak; ruhun tutkulardan temizlenmesi” anlamlarında kullanılmaktadır (Kubbealtı Lugatı, 2021; TDK, 2021). Kullanım alanları ve ifade ediliş şekilleri farklı olsa da çoğı dini gelenekte temelde aynı anlama gelmektedir.

1. ATEŞ

Ateş, “Çeşitli dinlerde kutsallaştırılan, manevi temizlenme veya ceza unsuru olarak kabul edilen ve sembolik anlatımlar için kullanılan bir kavram” olarak tarif edilmektedir. İnsanoğlunun yaşamını devam ettirebilmesinde etkili olan doğa unsurlarından bir olarak da kabul edilmiştir. Ateşin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili birçok mitosun olduğu bilinmektedir. Bu mitolojik hikayelere göre ateş bazen tanrı olarak görülmüş bazı durumlar da ise tanrıların gücünü ortaya koyan bir sembol olarak etkisini göstermiştir. Bununla birlikte ateşin kendine özgü bir ruhunun olduğu; sergilediğı dıș görünüşü ile günümüze kadar ulaşan falcılık ve büyücülüğünde çıkış noktası olduğunu söylemek mümkündür (Tanyu, 1991: 52).

1.1. Zerdüştlükte Ateş

Zerdüşti öğretilerde bireysel anlamda tanımlanan arınma kurallarının tarihçesi, Hint-İran kültürüne kadar dayandırılır (Oymak, 2003: 229). Bu kültür içerisinde ilk akla gelen ayırt edici özellik ateştir. Genel olarak ateş sunaklı tapınaklarda ana figür olması, merkezi önemini bir kat daha arttırmaktadır (Avesta, 2017: 18). Sürekli yanan ateş, Zerdüştiler arasında *atar* olarak adlandırılır (Sular, 2020: 1461). Ateş alevi ise aynı zamanda Ahura Mazda’nın görünen yüzü olarak nitelendirilir. Kutsal olarak kabul edilen ateş; Dadgah ateş, Azaran ateş, Bahram ateş şeklinde üç kategoriye ayrılır. Bu üç

ateşinde kendi içerisinde türleri bulunur. İbadetlerin asıl unsuru olarak kabul edilen bu arınma aracı aynı zamanda kötü ruhların da en büyük düşmanı olarak görülür (Movahed ve Parsian, 2015: 435; Güç, 2011: 35-36; Oymak, 2003: 251).

Zerdüş'tün kutsal kitabı Avesta'da ateşin temizleyici olması ve ateşe saygı gösterilmesi konuları sık sık dile getirilmektedir. Özellikle Avesta'da arınma kurallarındaki bölümlerde geçen şu ifadeler dikkat çekicidir: "... Sonradan eğer bir adam dindarca bir şekilde Urvasna odunu ya da Vohu-gaona ya da Vohu-kereti ya da Handa-naepata ya da herhangi bir başka güzel kokulu bir odun atarsa, Ey Spitama Zerdüş! Rüzgâr ateşin kokusunu her nereye kadar götürürse, Ahura Mazda ateşi oraya kadar gidecek ve binlerce görünmeyen Daevayı, binlerce iblisi, karanlığın kaynağını, binlerce Yatus ve Pairikas çiftini öldürecektir." (Vendidad, VIII: 79-80). Metinden de anlaşıldığı üzere ateşin arınma aracı olarak kötü olarak atfedilen varlıkları yok ettiği görülmektedir.

Zerdüş öğretideki ateşin temizleyiciliğinin yanında her şeyin ateş ile temizlenemeyeceği de üzerinde durulması gereken bir husustur. Bu bağlamda çöplerin ateşte yakılması kesinlikle uygun görülmemektedir. Ateşe atılan odunların bile kusursuz ve kuru olmasına özen gösterilir. Ateş/ışık ile ilgili olarak Zerdüştilerde bazı dinsel pratikler de bulunmaktadır. Doğum öncesi hamile kadınlar gebeliklerinin beşinci ve yedinci aylarından sonra bulundukları odada yağ ile aydınlattıkları bir ışığı yakmakta, doğum sonrasında da üç veya kırk gün boyunca lambayı açık bırakmaktadırlar. Bu uygulama ile kötü ruhlardan korunduklarına inanmaktadırlar (Oymak, 2003: 229, 234). Ayrıca ölüm döşeğindeki kişi için rahip çağrılır. Bu kişi ölmeden önce günah itirafında bulunur. Odaya buhur yakılan bir ateş getirilerek, bu ateşin kokusunun şeytanlardan kişiyi arındıracağına/temizleyeceğine inanılır. Ateşin yanı sıra odaya bir köpek de alınır. Rahip, Zerdüştilerin kutsal kitabından parçalar okuyarak kişiyi manevi açıdan rahatlatmaya/arındırmaya çalışır (Yurdaydın ve Dağ, 1978: 101).

Namaz, bazı dinlerde olduğu gibi Zerdüştlükte de bir arınma aracı olarak görülür. İlk zamanlarda namaz, güneşe doğru dönerek gerçekleştirilirken zamanla ateşgelerde ateş karşısında yapılmaya başlanmış olan bir ibadettir (Can, 1968: 278). Zerdüşti öğretide namaz, günün belli saatlerinde yapılan dualar olarak tanımlanmaktadır. Bu dua şeklinin günün farklı zamanlarında ve düzenli bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu dua şekline göre ibadeti yapacak olan kişi belindeki kemeri çözerek iki eliyle onu tutar. Ayakta Ahura Mazdaya dua eder. Ateş karşısında icra edilen bu ritüelin belli bir düzen içerisinde yapılması ile inanç ikrarının sağlamlaştığına ve kişinin temizlendiğine inanılmaktadır (Oymak, 2003: 185-186). İran geleneksel kültüründeki Nevruz kutlamalarında yakılan ateşin üzerinden atlamamanın ruhları temizlediğine inanılması (Gündüz, 2000: 7), bu inancın günümüzdeki bir yansıması olarak düşünülebilir.

Zerdüş öğretideki öte dünya anlayışına göre, Zerdüş kendisinden üç bin yıl sonra Ehrimen'in gücünün yok olacağından ve adalet ülkesinin kurulacağından bahsetmiştir. Bununla birlikte Saoşyant adı verilen bir kurtarıcının gelişi ile ölümlerin dirileceği ve bu dirilişten sonra iyiler ve kötüler yaptıklarına göre cennet veya cehennem yurdunda kalacaktır. Cennet ve cehennemde bir süre kaldıktan sonra tüm insanları ateş temizleyecek ve tüm insanlar oradan Ahura Mazda'nın ülkesine gidecektir (Tümer ve Küçük, 1993: 109-110). Bu çerçeveden bakıldığında İslam dinindeki cehennem ateşinin bir çeşit temizleyici olduğu söylenebilir. Fakat Zerdüştlükte ateşin hem cennet hem de cehennemdekileri arındırması açısından farklılık gösterir.

1.2. Hinduizm'de Ateş

Hindistan'da ateş denilince ilk akla gelen ateş tanrısı *Agni*'dir. Ateş, Vedik dönemde yaşayan insanların kozmos içerisinde yaşamalarında, kendilerini anlayabilmelerinde önemli rol oynamıştır. Ateş onlar için bir yakıcı, temizleyici ve yol gösterici olmuştur. Özellikle arındırma açısından düşünüldüğünde evlilik ve cenaze törenlerinde önemli bir araç olarak kullanılmıştır (Pandey, 1949: 58-59; Findly, 2005: 178). Evlilik törenlerinde evli çiftler ateşin etrafında dönerken, damat şu cümleleri

söyler: “Başlangıçta Surya’yı, gelin alayı ile sana taşıdılar. Mayest, Agni, kocalarına eşini yavruları ile birlikte geri verir.” Laja Homa’daki ayinlerde bu sözler tekrarlanır. Bu esnada gelin, kalan kızarmış taneleri ateşe döker. Böylece ateş etrafındaki ayin bu şekilde sona erer (Pandey, 1949: 380). İlk dönemlerde cenaze törenlerindeki Ateş, tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak tasavvur edilmiştir. Ayinlerde tanrılara sunulan takdimelerin ateş aracılığı ile tanrılara ulaştırıldığına inanılmıştır. Ölen kişilerinde bu şekilde tanrılara ulaştırılacağına inanılmış ve bu yüzden cenazeler törenlerle yakılmıştır. Cenazelerin yakılmasındaki başka bir neden ise kötü güçlerden korunmak ve onların sayısını azaltmak olmuştur. Hindu geleneğinde ölüleri yakma, “Ruhu bedenin esaretinden kurtaran ve bu şekilde onun cennete yükselmesini sağlayan dini bir uygulama” olarak görülmektedir. Kişi öldükten sonra yapılan cenaze uygulamaları bölgeden bölgeye değişkenlik gösterebilmektedir. Ölüm sonrası cenaze yıkanır ve ayak baş parmakları iplerle birbirine bağlanır. Bir bez parçası ile sarılır. Cenaze yakılacağı yere sedye üzerine konularak götürülür. Özellikle destanlar döneminde cenazelere kendi kastı dışında başka birilerinin dokunmasına izin verilmezdi. Cenazeye dokunulmamasındaki en önemli etken kirlendiğine inanılmasıdır. Cenaze kirlenirse bu durumdan kurtulmanın keffaret yolu ile olabileceği düşünülmektedir. Cenaze yakılmak üzere nehrin kenarında daha önceden hazırlanmış olan odun yığınının üzerine konulur. Cenaze yakılmadan önce oraya getirilen kurbanlar “Ölen kişinin günahlarını temizlemek ve acizlikten kurtulmak için seni kurban ediyoruz” gibi ifadeler kullanılarak ceset ile birlikte yakılır (Kutlutürk, 2016: 181-184).

Hint dini geleneğindeki uygulamalara baktığımızda eski dönemlerde ölen kadınların kocaları ile birlikte ateşte yakıldığını görülür. Sati geleneği adı ile anılan bu uygulama Hint kast sistemi içerisinde yer alan Kşatriyalar (yönetici ve askerler) sınıfı tarafından yaygın olarak uygulandığı bilinir (Sharma, Ray, Hejib, ve Young, 1988: 29). İlk zamanlarda Brahminler bu geleneğe karşı çıksalar da zamanla yüksek kast sınıfları arasında bu uygulama önemli bir yer bulmuştur. Dul kadınların dışlandığı bir gelenekte ölen eşine bağlılığının en büyük simgelerinden birisi olmuştur. Özellikle ateşe atılan kadının günahlarından arındığı inancı bu ritüelin devamında etkili olmuştur (Heaphy, 2021).

Eski Hint kültüründe kocası ölmüş olan kadının evlenmesine izin verilmezdi. Dul kadının bu durumu kendisi ve çevresindekiler tarafından hoş karşılanmazdı. Bu durumun yaşanmasına kadının önceki günahlarının sebep olduğu düşünülürdü (Kayalı 2013: 367). Bir kadının ölen kocası bir Brahmanayı öldürse, kadın onun cansız bedenine sarılarak ateşte yakılırsa onu günden arındırır. Böylece kadın iyi biri olarak cennette övülür düşüncesi yaygın olarak kabul edilirdi (Sharma, Ray, Hejib, ve Young, 1988: 32).

Hindu toplumunda ateş ile ilgili başka bir uygulama da Brahmin (din adamı) ve kurban veren kişinin ateş tanrısı Agni için sabah ve akşam saatlerinde ateşe su sıçratarak yaptığı ateş kurbanıdır. Bu ritüele “Agnihotra” adı verilmektedir (Renou, 1993: 15). Özellikle ateşle atmosferi arındırma olarak bilinen bu uygulama, bakır piramit içerisinde hazırlanır ve mantralar eşliğinde gerçekleştirilir (The Art of Living, 2021; Homa Therapy, 2021).

Hindular sabah, öğlen ve akşam olmak üzere üç defa güneşe yönelerek ibadet eder. İbadetler genelde her Hindu’nun bağlı bulunduğu mezhebin uygulama şekline göre yapılır. Bu ibadet esnasında *Gayatri* mantrası adını verdikleri şu dua okunur: “Şimdi her şeyin kaynağı ve sonunda kendisine döneceği, bütün dünyayı aydınlatan o ilahi güneşin üstünlüğü önünde eğilelim; dilerim ki o, kendine doğru ilerleyişimizde bizim anlayışımızı arttırır ve yakarışlarımızı kabul eder.” (Yitik, 2010: 298). Özellikle akşam ibadetinde güneş gücünü ateşe devrettiği için, güneş yerine ateşe dua edilmekte ve günahların bağışlanması için ondan yardım istenilmektedir (Öztürk, 2018: 30-31).

Hint kutsal metinlerinden Upanişadlarda ateş ve onun arındırıcılığı ile ilgili olarak; “İnsanı cennete ulaştıran ateş ayinini sen biliyorsun. Bu ayini bana öğret. Ölüm meleği Yama, ateş ayinini ve ona bağlı diğer bütün ayinleri ve törenleri Nachiketa’ya öğretti.” Başka bir yerde ise “Ey Ateş! Bizi

refaha kavuştur. Sen, bizim yaptığımız her şeyi bilirsin. Bizi günahın aldatıcı cazibesinden koru. Sana tekrar tekrar selam olsun.” (Upanişadlar, 1976: 14,32) ifadeleri yer almaktadır. Manusmriti’de ise işlenen günahların karşılığında keffaret olarak yapılması gerekenler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Özellikle konumuzla alakalı olarak Manusmriti’de geçen şu ifadeler dikkat çekicidir: “Aynı sınıftan olan babasının karısını kirleten kişi, kendisini ısıtılmış bir demir yatağa uzatmalı ve suçunu bağırarak ilan etmelidir ve orada kızgın sıcak bir demir suretini kucaklamalıdır. Ancak kişi bu şekilde günahlarından arınmış olur.” (Manu, 1869: 271)

2. SU

Çoğu dini gelenekte kutsal kabul edilen su, tüm varoluşun kaynağı olarak görülür. Suyun kutsiyeti ile ilgili olarak Mircea Eliade şu ifadeleri kullanmaktadır: “Suyla temas etmek her zaman yenilenmeyi temsil eder...Bütün potansiyelleri kendinde toplayan su, yaşamın simgesidir.” (Eliade, 2014: 196-197). Bu çerçeveden bakıldığında kültürel ve dinsel olarak suya olumlu ve olumsuz anlamlar yüklenilmiştir. Özellikle tüm canlılar için yaşam kaynağı olması, bitkilerin gelişip büyümesi açısından bakıldığında da yaratıcı bir özelliğe sahip olması insanlar tarafından kutsallaştırılmasında etkili olmuştur. Bazı olağanüstü durumlarda yıkıcı ve aşındırmacı olması da olumsuz bir şekilde görülmesine neden olmuştur (Rudhardt, 2005: 9703-9704).

2.1. Zerdüştlükte Su

Zerdüşti dini geleneğinde suyun temiz ve berrak olmasına özen gösterilir. Nehirler, göller, kuyular vb. tüm su kaynakları her türlü pislikten ve kirden korunur. Ayinlerde herhangi kirli bir şeyi yıkamak gerektiğinde doğrudan su ile temas ettirilmez. Kirli olan şey önce inek idrarı (gomez) ile yıkanır. Daha sonra güneşte veya kumda kurutulduktan sonra su ile yıkanıp arındırılır (Ashirov, 2020: 492). Bazı dini geleneklerde olduğu gibi Zerdüştlükte de kutsal kabul edilen su, arınma/temizlenme ritüellerinin de ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilir. Buradan hareketle arınma törenleri her Zerdüşti için önemli bir yer teşkil eder. Bu öğretilerde su, arınma törenlerinde dolaylı ve direk olarak kullanılır. Dolaylı bir şekilde suyun kullanıldığı en önemli uygulama Navjote veya Naojete (Üyeliğe Kabul Töreni)’dir. Hindistan’da 7-11, İran’da 12-15 yaşları arasında bir çocuğu onurlandırmak için gerçekleştirilen bir törendir (Nigosian, 1993: 99). Yeniden doğuş anlamına gelen bu tören kız ve erkek çocuklarının banyo yaptırılarak akıl ve bedenlerinin arındırılması ile başlar. Bu ayin esnasında rahip şu duayı okur: “Ey insanlığı seven, ulu tanrım sana adanan bu çocuğu kabul et. Onun aklını ve düşüncelerini, kötülüğün bütün etkilerinden arındır. Ve onu bizim eski günahlarımızdan arındırmaya layık kıl.” Bu duadan sonra bazı dini uygulamalar yapılarak Navjote bitirilir. Direk olarak suyun arındırma için kullanılması ise Bareshnum, Padyap, Nahn ve Riman şeklindedir. Bareshnum, iki rahibin yardımı ile yapılan üç törensel banyodan meydana gelir. Doğum kirliliğine maruz kalan çocuklar ve herhangi bir leş’e temas edenler için bu arınma ritüeli düzenlenir. Kirliliğine maruz kalanlar belli bir süre inzivada kaldıktan sonra yapılır. Kutsanmış boğa idrarı, su ve kum kullanılarak icra edilir. Günümüz Zerdüştleri arasında bu uygulama gizli bir şekilde yapılmaktadır. Bu arınma sürecinden sonra Zerdüşti olmayanlar, adetli kadınlar, berberler ve cenaze taşıyıcılarından uzak durulur. Bu yasaklara uymayanlar tekrar arınma ayini yapmak zorundadır. Padyap, Zerdüştliler arasında sık sık yapılan bir arınma törenidir. Bu tören belli zamanlarda yapılır. Padyap, İslam dinindeki abdeste benzer. Güneş doğmadan önce, yemekten önce, duadan önce yapılan bu tören el, ayak ve yüzün yıkanması ile icra edilir. Nahn ritüelinde ise arındırılacak kişiye evde veya bir mabette din adamı tarafından kutsal bir banyo yaptırılarak arınma gerçekleştirilir. Zerdüştliler arasında yapılan bu törenin bir benzeri Hindistan’da تنها ve boş bir yerde yapılır. Bu tören gomez, ateş ve su ile icra edilir. Bu arınma töreni ile kişinin kirleri azalır ve temizleninceye kadar törene devam edilir. Son olarak Riman ayini de ölen kişi ile temasta olan kişinin arınması için yapılır. Ritüel yapıldıktan sonra bu duruma maruz olan kişi

kapalı bir ortamda kalır. Bu tören temiz bir alanda en az bir din adamının da hazır olduğu bir zaman ve ortamda gerçekleştirilir. Bu ritüel için ateş külü, boğa idrarı, nar yaprakları, su, metal kap, yumurta kabuğu vb. malzemeler kullanılır. Bu malzemelerin bazıları kişinin vücuduna tatbik edilir. Bu ritüelde görevli olan rahip su ile ölüyle temas eden kişinin bedenini yıkar, kurular ve ona kuşti adı verilen kutsal kemeri bağlar. Bu uygulamadan sonra arınma ayını sona erer (Oymak, 2003: 214-216, 230-233).

Zerdüştlükte ölen kişiler günahlarından arındırılmalıdır. Aksi halde ahiret yurdunda sıkıntı yaşar. Bu yüzden kişinin yıkanması gerekir. Ölen kişi yıkandıktan sonra elbise giydirilir. Kuşti adı verilen kutsal bir kemer bağlanır. Daha sonra “Sessizlik Kuleleri” adı verilen yerlere bırakılır (Oymak, 2003: 240).

Avesta’da suyun temizleyiciliği ile ilgili şu ifadeler geçmektedir: “Vücudu toprakla kurduğunda, o zaman çukurların üzerinden geçsinler. İlk çukurda vücudunu bir kere su ile yıkasın; ikinci çukurda vücudunu iki kez suyla yıkasın; üçüncü çukurda vücudunu üç kez suyla yıkasın. Sonra (vücuduna) Urvasna ya da Vohu-gaona ya da Vohu-kereti ya da Hadha-naepata ya da diğer hoş kokulu bitkilerden sürsün; ardından giysilerini giysin ve evine gitsin.” (Vendidad, IX: 31-32)

Zerdüştlükte Kansava ve Hamun gölünün suyu kutsaldır. Saoşyant’ın tohumunu saklayan bu göle yılın ilk günlerinde yıkanmak için girilmektedir. Özellikle kadınların Saoşyant’a hamile kalmaları için bu ritüel yapılmaktadır. Aynı şekilde Hindistan sınırında yer alan başka nehirde de Saoşyant’a hamile kalmak isteyen kadınlar yıkanmak sureti ile bu töreni icra etmektedir (Sarıkçıoğlu, 2011: 372-373).

Kadını doğum sonrası dönemde kirli kabul eden Zerdüştiler, bu süre içerisinde kadına özel kaplar içerisinde yemek verirler. Ayrıca bu dönemde, ona dokunan veya temasta bulunan herkesin özel bir abdest alması gerekir. Bu sürecin bitiminde kadın banyo yapıp tüm kirlerinden arınır. Ancak çevresindeki insanlarla manevi olarak temizlendikten sonra diyaloga geçebilir. Hatta hamileliği esnasında kullandığı yatak ve diğer objeler imha edilir. Günümüzde artık bu tür inanç ve uygulamalar yapılmamaktadır (Nigosian, 1993: 98). Damat ve gelin düğün töreni gerçekleşmeden önce kutsal su ile banyo yapmak sureti ile temizlenir. Tören genel olarak gün batımından hemen sonra yapılır. Bu zaman diliminin tercih edilmesindeki amaç gelin ve damadın sıkıntıyı ve refahı paylaşacağını göstermektir (Nigosian, 1993: 101).

2. 2. Hinduizm’de Su

Hindu geleneğinde Rig Veda döneminden itibaren suyun olağanüstü gücü her daim ön planda olmuştur. Şifalı olarak kabul edilmesinin yanı sıra insanlara zenginlik ve ölümsüzlük bahşettiğine inanılması açısından önemli görülmüştür. Atharva Veda’da suyun insan için temizleyici görevi olması ve insanı ahlaki günahlardan (yalan söylemek, küfretmek...vb.) arındırması bu durumu destekler mahiyettedir (Rath: 100) Hindu toplumunda arınma ve temizlenme maksadı ile kullanılan “Snana” sözcüğü önem arz etmektedir. Snana, hem beden temizliği hem de arınma için yapılan bir uygulamadır. Snana, Hindu geleneğinde yaygın olan dini ve kültürel bir uygulamadır. Banyodan önce diş temizliği, ağız temizliği, mesane ve bağırsak boşaltımı yapılması gereken ilk işlerdendir. Sabah erken saatlerde banyo yapmak her Hindu için dini bir kuraldır. Sabah ibadetinde banyo en son aşamadır. İslam dinindeki gusül abdesti ile benzerlik gösteren bu uygulama birtakım takdimeler ve ayinlerle yapılır. Bunun yanı sıra politeist karakterli olan Hinduizm’de tanrı imajları (heykeller) da sembolikte olsa yıkanır (Lochhefeld, 2002: 657-658; Gül, 2018: 367-368).

Hinduizm’de günahlardan arınmak için kutsal kabul edilen nehirlerde yıkanmak keffarete bulunmanın bir yolu olarak tercih edilmektedir (Katar, 1998: 45). Hint yarımadasında bulunan yedi nehir kutsal kabul edilmekle beraber geçtikleri yerlerde yapılan mabetler de hac amaçlı ziyaret edilmektedir. Hindistan’da kutsal kabul edilen nehirler şunlardır: Ganj, İndus, Yamuna, Kaveri, Narmada, Godavari ve Sarasvatî’dir. Adını zikrettiğimiz bu nehirlerle tanrılar ve brahmanlar aracılığı ile

kutsiyet verildiğine inanılmaktadır. Bu nehirlere karmadan kurtulmak, öldükten sonra göklere yükselmek, dünya hayatının olumsuzluklarından arınmak için girilmektedir. Bu nehrin kıyısında oturmak, dua etmek, abdest almak, dalıp çıkmak önemli dini ritüellerdendir (Taşpınar, 2016: 44-45). Hindistan'daki bu yedi nehirden Rig Veda'da şu şekilde bahsedilmektedir: "Ey Ashviniler! Yedi kutsal nehir vardır. Kaplar, bu kutsal nehirlerden üç kez suyla dolduruldu. Sunular üçe bölünmüştür. İkiniz üç dünyada seyahat ediyorsunuz. Gece gündüz ilahi mutluluğu koruyan sizlersiniz." (Debroy ve Deproy, ? : 13). Ayrıca Ganj nehrinin suları üzerine yemin edilmekte ve Pencap'ta bulunan İndus nehrinin karşısına geçilip dua edilmektedir (Akpınar, 1988: 31). Hint mitolojisinde Hindistan'daki tüm nehirler kirleri arındırıcı olarak görülmüş ve onlara saygı duyulmuştur. Hatta Ganj nehri cennette, alt dünyalarda ve yeryüzünde akan nehir olarak tasvir edilmiştir. III. yüzyıldan itibaren Ganj nehri arınma, evlilik ve ölüm törenleri, doğum ve inisiyasyon, ibadetler gibi birçok özelliği ile hayati bir rol oynamıştır. Anne Ganga (Ganga Mai) olarak bilinen bu nehir, kutsal bir sıvıdır. Hindu geleneğindeki ayin ve törenlerin de ana unsuru olarak kabul görmüştür (Singh, 1994: 211). Yamuna ve Ganj nehri ile ilgili mitolojik bir hikâyeye göre; Hint dini geleneğindeki tanrılardan Datta, Yamuna ve Ganj nehrinin birleştiği yerde her sabah yıkanır. İki nehrin kesişim yerinde akmakta olan Sarasvatî'de, Prayag adı verilen yerde bu iki nehre karışır. Bu nehirlerde yıkanan insanların, tüm günahlarından arındığına inanılır (Taşpınar, 2016: 48). Bu nehirlerin birleştiği yerde yapılan yıkanma ritüeli kutsal ve kurtarıcı olarak kabul edilir. Nehirlerin bu mitolojik arındırıcı gücü insanların karmadan kurtulup huzura kavuşmalarına neden olmaktadır (Witzel, 2015: 20). Bazı dini geleneklerde bu tür yıkanmaya ve vaftize karşı bir tepki oluşmuştur. Siddharta Gautama Sakyamuni bir sözünde: "Bu Brahmanlar niçin daima banyo yapıyorlar ve banyoda titriyorlar. Böyle temizlenme ile günahlardan kurtulacaklarına inanıyorlar? O zaman kurbağalar ve kaplumbağalar göklere gitmelidirler; bütün su yılanları hidayete, kurtuluşa ulaşmalıdır. İnsan su ile temiz olmaz o istediği kadar yıkansın; gerçek temizlik, faziletler içinde yaşamakla olur." (Sarıkçıoğlu, 2011: 131).

Hinduistler, Hindistan'daki kutsal nehirleri tanrılar gibi kişiselleştirir. Özellikle Ganj nehri, Hindu geleneğinde üçlü tanrı anlayışından (Brahma yaratıcı, Vişnu koruyucu, Şiva yok edici) hareketle yok edici ve yenileyici Shiva'ya bağlanmıştır. Ayrıca Hindistan'da kutlanan büyük festivallerden Kumbh Mela'da aynı şekilde o nehre dayandırılmaktadır. Bu konu ile ilgili bir anlatıya göre; Tanrılar ve şeytanlar amrit (ölümsüzlük içeren nektar) Kumbh için savaştığında, Indra'nın oğlu bunu almıştır. Bunun üzerine şeytanlar on iki gün tanrılarla savaşmış ve şeytanlar savaşı kaybetmiştir. Galip gelen tanrılar nektarı içip ölümsüzlüğe kavuşmuştur. Savaş esnasında ölümsüzlük nektarının damlaları Allahabad, Nashik, Ujjain ve Haridwar şehirlerine düşmüştür. Bu şekilde kutsallaştırılan bu şehirlerde yaşayan halk ve gelen ziyaretçiler on iki yılda bir araya gelip Ganj nehrine girmekte ve günahlarından temizlenmektedir (Agoramoorthy, 2015: 1081-1082).

Bir önceki yılın günahlarından arınmak isteyenler, kutsal yılın başlangıcına denk gelen dolunay gününde kutsal ırmakların yanı başında önce alnına, koluna, bileğine ve kalbine kil sürerek vücudunu temizler. Daha sonra üç, beş ve on kez kendini nehre bırakır. Darbhagrass adı verilen bir nesne ile üzerlerine su serpiştirilir. Bu esnada mantralar okunur. Günah itirafında bulunur. Bu işlemden sonra tekrar yıkanılır ve beden tüm kirlerden arınır. Zihin ise mantralar dinlenerek arındırılmış olur (Stevenson, 1920: 308).

Hindu geleneğinde kadın, doğum esnasında ve sonrasında kast sistemindeki en alt gruptaki insanlar gibi düşünülür. Anne ve bebeğin o dönem süresince kirli olduğuna inanılır. Onlarla temas kuran ve dokunan herkes dinen kirli sayılır. Bu kirlilikten arınmak için üçüncü gün ve sonraki günlerde arınma banyoları yapılır. Bu sayede kirlilik gün geçtikçe azaltılmaya çalışılır. Kadın ve bebek bu süre zarfında ancak yakın akrabaları ile görüşür. Kırk günlük süre sonunda arınma banyoları ile kirlilik bitmiş olur. Kırkinci günün sonunda kadın yörede bulunan içme suyunun kaynağında son bir arınma

ritüeli icra eder. Böylece su kaynağında yaptığı ayinle doğurganlık vasfının tüm yöre halkına ulaştırılması sağlanmış olur (Gross, 2005: 951-952)

Nepal kadınları ağustos veya eylül başında, parlayan (dolunay) ayın beşinci gününde sona eren Tij orucu adı verilen bir festival gerçekleştirirler. Bu oruç tüm Hindu kadınlar için zorunludur. Özellikle ergenliğe girmiş genç kızlar ve evli kadınlar bu festivalin ana figürleridir. Kadınlar kocaları ve kendileri için mutlu, uzun ömürlü bir hayat dileğinde bulunur. Ruhlarının arınması için ritüeller gerçekleştirir. Tij festivalinde kefarete oruçları tutulur. Kutsal banyo törenleri bu orucu tutan herkes için zorunlu kabul edilir. Bu ritüellerin yapıldığı dönemlerde kutsal sulara gidemeyenler evlerinde yıkanır. Kutsal banyo törenini gerçekleştiren kadınlar, bu şekilde adetli iken erkeğe dokunmanın günahı dahil tüm günahlardan arınıp kurtulur (Anderson, 1971: 116-120). Hindu geleneğinde, Sabiilerde olduğu gibi cinsel ilişkiden sonra temizlenme inancı yer alır (Karaman, 2006: 37).

Hinduizm’de su, temizleyici özelliğinin yanı sıra birçok puja seremonisinde de ön plana çıkar. Ritüellerde kullanılan kapların temizlenmesinde, Abhishekaslar veya tanrıların yıkanmasında kullanılan su kutsal kabul edilir. Ayrıca meditasyon amaçlı yapılan uygulamalarda da su önemli bir fenomendir. Sandhya ritüelinde mantralar okunarak suyun yudumlanması, vücuda su serpiştirilmesi, zihnin ve bedenin arındırılması açısından önem arz etmektedir (Pinto, 2021).

3. KURBAN

Kurban, genel olarak “Tanrıyı bir şekilde etkilemek veya tanrı ile kurbanı sunan kimse arasında yakınlaştırmacı bağ meydana getirmek için bir şahsı, bir hayvanı veya bir objeyi tanrıya adama fiilidir.” (Sharpe, 2000: 44). Kurban, tanrının veya tanrıların yasakladığı kuralları çiğneyen kimselerin başvurduğu bir temizlenme aracı olarak görülmektedir. Kişi kurban ile kendi ıstırabından kurtulduğuna ve böylece günahlarını temizlediğine inanmaktadır (Sarıkçıoğlu, 2011: 142). Tarihi süreç içerisinde kurban ritüeli, birçok dinde farklı isimler ve anlamlarla ortaya çıkmıştır. Takdimeler şeklinde de uygulanan bu ritüel, sunma zamanları ve sunma şekilleri açısından çoğu dinde farklılık gösterse de temelde aynıdır. Sunulan kurbanlar maddi ve manevi şekilde de olabilmektedir. İlk insandan itibaren tanrı veya tanrılar için yapılan bu uygulama günümüzde de birçok dini gelenekte hala devam etmektedir (Güç, 2003: 8-11).

3.1. Zerdüştlükte Kurban

Zerdüştlükler arasındaki bazı dini inanç ve uygulamalar, Kuzey Hindistan’da ikamet eden Parsiler tarafından günümüze kadar getirilmiştir. Zerdüştlükteki ibadetlerden en önemlisi kurban törenleridir. Bu bağlamda Hint-İran döneminde en göze çarpan uygulama Haoma (Sanskritçe Soma adı verilen) ritüelidir. Haoma kurbanı, haoma bitkisinden elde edilen içine su ve süt konularak içilen kutsal bir içecek olarak bilinir. Zerdüştilikte haoma’ya, ölümsüzlük atfedilmiş ve birçok dini seremoni ile hazırlanıp, içilmiştir. Hindu dini geleneğindeki “soma” ile benzerlik gösteren bu ibadet aracına daha sonra kutsiyet verilerek tanrılaştırılmıştır (Güç, 2003: 74-75). Özellikle Hint-İranlılar tanrıları için bahar aylarında Haoma kurbanını gerçekleştirir (Chakrabarty, 2005: 35). İcra edilen dini törenlerde Haoma önce ateşe kutsal kurban şeklinde sunulur, daha sonra töreni idare eden din adamı tarafından içilir. Zerdüştilikte ateş etrafında düzenlenen tüm dini inanç ve uygulamaların ortak amacı maddi ve manevi olarak arınmak olmuştur (Güç, 2011: 37).

Yasna (kurban etme, dua ve tapınma) adı ile anılan ve her sabah yapılan dini bir tören Zerdüştlükte önemli bir yer tutmaktadır. Bu ibadet Ahura Mazda, Amesha Spenta, Yazata gibi ruhani varlıklara kurban sunmak şeklindedir. Aynı zamanda bu ritüelle din adamlarına ayin yapma gücü vermek de amaçlanır. Yasna töreni öncesinde Paragna adı verilen ve tüm pisliklere karşı arındırıcı gücü olan bir seremoni düzenlenir. Bu seremoninin amacı arınmayı sağlamaktır. Bu şekilde yasna ritüelini yapan din adamı da bir çeşit arınma ritüeline maruz kalır. Bu esnada dualar okuyup, koruyucu

elbiseler giyer (Oymak, 2003: 199-201).

Zerdüştilerin kutsal kitabı Avesta'da keffaret kurbanının mahiyeti ile ilgili şu ifadeler geçmektedir: "Zerdüş Ahura Mazda'ya sordu: Eğer bir adam ay halindeki bir kadına yaklaşırsa ve o bunu kasten ve bilerek yapıyorsa, kadın da isteyerek, kasten ve bilerek müsaade ediyorsa, bunun kefareti nedir? yapmış oldukları eylem için ödeyecekleri ceza nedir? Ahura Mazda cevap verdi: Eğer bir adam ay halindeki bir kadına yaklaşırsa ve bunu kasten ve bilerek yapıyorsa, kadın da isteyerek, kasten ve bilerek müsaade ediyorsa; Erkek bin tane küçükbaş hayvanın başını kesecek; Zaothra-içki sunularıyla beraber iç organlarını dindarca ve sofuca ateşe sunacak; omuz kemiklerini iyi sulara getirecek. Dindarca ve sofuca, bin yük yumuşak odun, Urvasna, Vohu-gaona, Vohu-kereti, Handa-naepata ya da herhangi bir hoş kokulu bitkiyi ateşe getirsin. Bir baresma destesini bağlasın ve kutsasın; bin Zaothra-içki sunusunu temizce hazırlanmış ve iyice süzölmüş-dindar bir adam tarafından temiz hazırlanmış ve iyice süzölmüş ve Handa -naepata olarak bilinen ağcın kökleri ile karıştırılmış-Haoma ve sütle beraber dindarca ve sofuca iyi sulara sunsun. O, karın üstü giden bin yılan, iki bin tane de başka tür yılan öldürsün; bin tane kara kurbağası ve iki bin tane de su kurbağası öldürsün; bin tane tahıl taşıyan kurbağa ve iki bin tanede başka tür karınca öldürsün. Kanalların üzerine otuz tane köprü atsin; Aşpahe-astra ile bin kırbaç, Sraoşo-karana ile bin kırbaç darbesine maruz kalsın. Bu kefarettir, bu yapmış olduğu eylem için ödeyeceği cezadır. Eğer bunu öderse, kutsalların dünyasına giden yolda kendisine bir kumanya (Aşai Rabbani) edinmiş olur; eğer ödemezse iblislerin dünyasına ki karanlıktan oluşan, karanlığın kendisi olan karanlığın kaynağı olan o dünyaya giden yolda kendisine bir kumanya edinmiş olur." (Vendidad, XVIII: 67-76). Kutsal metindeki bölümlerden de anlaşıldığı üzere, kanlı ve kansız kurbanın, kurban sunularının arınma aracı olarak kullanıldığı görölmektedir. Bununla birlikte Avesta'nın Yasna bölümünün birçok yerinde "Biz kurbanımızla" ifadesi ile Ahura-Mazda, Ahura-Mazda'nın oğluna, Uzayeirina'ya, Fradat-viraya...vb. kutsal kabul edilen birçok figüre hürmet edildiğinden bahsedilmektedir.

Avesta'nın en eski bölümleri olan Gata'ların kanlı kurbanlarla yapılan arınma uygulamalarına bakışı ise farklıdır. Gatalar da geçen bir bölümde: "Ey Mazda senin nefretin, öğütleri ile insanları iyi işten döndürenlerin ve sevinçten bağıra çağıra öküz kurban edenlerin üzerine olsun. Grihma ve onun yolundan gidenler ve yalana mail olan Karpanlar (kurban ve fide manasını güden manasındadır.) ve hükümetleri onlardandır.... Çok zamandan beri Grehma ve öküzü kurban edenler kendi bütün düşünce ve kuvvetlerini zulme hasretmişlerdir. Zira bu suretle yalana tapanlara yardım ettiklerini sanıyorlar ve diyorlar ki ölümü uzaklaştıran bizim yardımımıza koşsun diye öküz kurban edilmesi lazımdır. Bu nedenle Karpanlar ve öküz kurban edenlerin hanedanı zulümleri altında kaldıkları halde onlara itaat etmeyenler tarafından, mahvedilirler. Bu iki melek (Hordad, Merdad) onların şahitleridir ve onları temiz tıynet sarayına sokarlar." (Zerdüş, 1935: 15-16). Zerdüş'ün sözlerinden anlaşıldığı üzere kanlı kurbanlar, Zerdüştiliğin ilk zamanlarından bu yana hoş görölmemekle beraber zaman içerisinde farklı şekillerde devam ettirilmiştir. Kanlı kurban sunuları Sasaniler, Partlar, Ahameniler zamanında sıklıkla başvurulmuş bir ibadet şekli olarak uygulanmıştır (Oymak, 2003: 203).

3.2. Hinduizm'de Kurban

Klasik Hinduizm döneminde de günahları affettirmek gayesi ile düzenlenen ritüellerin başında kurban gelmektedir. Kötü ruhları yatıştırmak, felaketleri ve hastalıkları önlemek, günahlardan arınmak, tanrıların öfkesini dindirmek amacı ile kanlı kurban törenleri düzenlenmiştir. Günahlardan arınmak için yapılan ritüellerden at kurbanı bu açıdan önem arz etmektedir (Katar, 1998: 47). Ashvamedha adı ile bilinen bu at kurbanı uygulaması, Vedic dini törenlerinin en büyüğü olarak bilinir. Seçilen iyi bir atın bir yıl boyunca başı boş bir şekilde dolaşmasına izin verilir. Şayet at bu süre içerisinde yabancı bir ülke toprağına girerse o ülkenin hükümdarı ile belki de savaş yapmak zorunda kalınır. Bir yıl sonunda at yakalanıp geri getirilir ve büyük bir tören eşliğinde kurban edilir. Yapılan bu kurban ile krallığın

bolluk ve bereketinin arttığına inanılır (Zaroff, 2005: 75; britannica.com, 2021).

Mitolojik bir anlatıya göre; Sagara adında bir kralın altmış bin oğlu vardı. At, tanrıların kralı Indra tarafından alındığı için bir at kurbanı yapılması gerekiyordu. Indra, atı Kapila Maharishi denilen yere bağladı. Kralın oğulları atı bulabilmek için toprağı kazdı. Kazarken kullandıkları kazmalar çok ses çıkarıyordu. Ve dünya sallanıyordu. Kralın oğulları dünyaya verdikleri bu zarar neticesinde toprak tanrıçası Bhu devi Brahma'ya gitti. Bu duruma son vermesini istedi. Tanrı da onlara atı nerede bulacaklarını söyledi. Bunun üzerine kralın oğulları söylenen yere atı bulmaya gitti. Çocukları dönmeyince kral torunlarını yolladı. Nihayetinde torunlarından biri atı bulup krala getirdi. Kral, yapılan bir ayinle atı kurban etti. Atın küllerini ise ölen herkesi arındırmak için Ganj nehrine bıraktı (Flueckiger, 2015: 53).

Hinduizm'de yapılan pujalarda kanlı kurban haricinde kansız kurban adı verilen çiçek, meyve, para v.b. nesneler tanrılara sunulur. Bu tür takdimeler bireysel olarak genelde sabahları ev mabedinde veya Hindu rahiplerinin katıldığı bir tapınakta yapılır (Harman 2004: 114) Hindu geleneğinde tanrılara sunulan her şey kurban olarak kabul edilir. Hinduizm'in ortaya çıktığı ilk zamanlarda ölen kişiler için kurban kesildiği ve bu kişilerin kurban sayesinde huzura kavuştuğuna inanılırdı. Ayrıca Vedizm döneminde kurban kesme inancı tanrıların besini olarak düşünülürdü (Armutak, 2004: 174-175). Hatta bu dönemde kurban sunucuları ile Devalar arasında kurban için pazarlıklar yapılır ve şöyle denilirdi: "Eğer bana istediğimi verirsen, ben de senin istediğini vereceğim. Eğer bana istediğimi vermezsen, ben de sana vermeyeceğim. Eğer benden bir şey alırsan, bende senden bir şey alacağım." (Aydın, 2013: 125-126).

Hint kökenli A. Coomaraswamy "Kurban sunmak, yeniden doğmaktır." (Coomaraswamy, 2000: 43) sözü ile konuya atıfta bulunmaktadır. Kurban ritüelinin kişiyi arındırması Bhagavad-gita'da da şu şekilde geçmektedir:

Yediği içtiği içinde yakılır

Giren kurban olur dışarı atılır

Kurbanın ne demek olduğunu gören

Kurbanla tüm kötülüklerden arınır (Bhagavad-gita, 2001: 107).

Arınma ritüelleri Hinduizm'de çeşitlilik göstermektedir. Özellikle bu konuda Vedik dönemine dayandırılan tapas sözcüğü önemli bir yer tutmaktadır. Sanskritçe'de birçok anlamda kullanılmasına rağmen "ısı" anlamı bu açıdan merkezi bir konumdadır. Tapas uygulaması ile insan yeniden doğar. Yaratıcı ve yıkıcı özelliği olan tapas arındırıcı bağlamında genellikle yıkıcı etkisi ile bilinir. Aslında Rig Veda'da geçen bu ısı tabiri tanrı Agni'ye (Ateş tanrısı) atıfta bulunur. Kutsal metin Brahmanalar da ise tapas, Agni ile genelde eşdeğerdir. Kurban, Agni tarafından yok edilir. Bu şekilde yıkıcı tapas, ritüel nesnelerinin dışsal arındırılması ile ilişkilendirilir. Bir nesneyi arındırmak için kurban edilmesi gerekir. Bu şekilde tapas bir arınma aracı olarak görülmeye başlar (Kaelber, 1979: 192-197). Hindu geleneğindeki üç ilkeden biri olan yajna yani ateş kurbanı bayramlarda, düğünlerde veya yenilenme zamanlarında sıklıkla yapılır. Ateş kurbanı ile ritüellerde arınma söz konusudur. Her sabah yapılan ateş kurbanı ile hırs ve öfkelerin yok olduğuna böylece temizlenildiğine inanılır (The Heart of Hinduism, 2021).

Vedik öğrenci, bekaret yeminini bozduğu zaman tanrıça Nirrti için yeni ay günü adı verilen bir zamanda kurban kesmesi gerekmektedir. Bu kurbandaki amaç günahlardan arınmaktır. Ayrıca Gopitryajna töreninden önce de kurban sunan kişinin arınması gerektiği belirtilmektedir (Sahoo, 2000: 434). Hindu kutsal metinlerden Yajur Veda'da kurbanla ilgili birçok bilgi geçmektedir. Ateş kurbanı ile ilgili şu ifadeler arınma/temizlenme açısından önemlidir:

İnek sütü nasılsa bizim için de süt;

Hakkın efendileri bize lütufta bulunsun,

Bal damlayan ve ghee (tereyağı) gibi iyice arıtılmış olan.

*Ey Agni, bize zenginliğe giden adil bir yoldan öncülük et,
 Ey bütün yolları bilen Tanrı'm;
 Bizi dolandıran günahı bizden uzak tut;
 Sana en büyük onuru vereceğiz.
 Tanrıların yoluna geldik.
 Yapmaya gücümüzün yettiğini gerçekleştirmek için;
 Akıllı Agni kurban olsun, Hotr olsun. (Yajur Veda i.: 1. 14).*

Hint dini geleneğinde arınma ile ilgili olarak bahsedilmesi gereken bir kurban çeşidi de insan kurbanıdır. Arınma araçlarından ateş başlığında bahsettiğimiz bu kurban “sati uygulaması” olarak bilinir. Bir çeşit intihar töreni olan bu kurban bir döneme damgasını vurmuştur.

SONUÇ

İlkel kabilelerden günümüzdeki birçok dini geleneğe gelinceye dek arınmak/temizlenmek dini açıdan önemli bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Zerdüştlük ve Hinduizm'de arınmak için kullanılan ateş aynı zamanda tanrı veya tanrının yansıması şekli olarak görülmektedir. Özellikle Zerdüş öğretilerinde ateş kullanılarak yapılan ibadetlerin tümünde kişi günahlarından arınır ve temizlenir. Zerdüştlükte ateş öyle temizdir ki hiçbir suretle kirletilmesine müsaade edilmez. Hindu geleneğinde cenazelerin yakılması ile öne çıkan “sati” uygulaması, ateşle temizlenme fenomeni olarak bir dönem etkili bir şekilde görülmüştür. Bu uygulama zamanla özelliğini yitirmiştir. Fakat ateşin Hinduizm'deki bir kısım dini ritüellerde temizleyici olma rolü hala devam etmektedir.

Arınma aracı olarak kullanılan su, Hinduizm'deki ibadetlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Günümüzde kutsal kabul edilen nehirlerde belli zamanlarda yapılan ritüeller, bu duruma en güzel örnektir. Özellikle Ganj nehrinin suyu ile arınma ve bu suyun kaynağından içilmesindeki manevi boyut, Müslümanlar için kutsiyet atfedilen zemzem suyunun işlevleri ile benzerdir. Ayrıca Zerdüş doktrinindeki “padyap” seremonisi ile Hinduizm'deki “snana” uygulaması da İslam dinindeki abdestle ilişkilendirilebilecek başka bir ortak noktadır. Hinduizm'deki su ile arınma hususunda Siddharta Gautama Sakyamuni'nin alaycı sözlerine baktığımızda ise Budizm'de su ile arınmanın mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Zerdüştlük ve Hinduizm'de kadın doğum sonrası kirli kabul edilir. Bu süre zarfında kadınla temas halinde olan kişilerin durumu da aynı şekilde görülür. Manevi olarak bu kirden ancak su ile arınabilir. Bu anlamda iki dinde de ortak bir noktadan bahsedilebilir.

Klasik Hinduizm döneminde kanlı olarak sunulan kurban çeşitleri sonraki dönemlerde kansız kurban şekline dönüşmüştür. Haoma ve Soma kurbanı olarak bilinen bu iki ibadet şekli birbiri ile benzerlik gösterir. Zerdüştlük ve Hinduizm'de bu iki farklı isimle anılan ateş kurbanı günümüze kadar adından söz ettirmiştir. Klasik Hinduizm döneminde görülen Ashvamedha (at kurbanı) ile arınma uygulamasına günümüzde pek rastlanmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Agoramoorthy, G. (2015). Sacred Rivers: Their Spiritual Significance in Hindu Religion. *Journal of Religion and Health*, 54(3), 1080-1090.
- Akpınar, T. (1988). Eski ve Bugünkü Türklerde Su-Kültü ve Adetler. *Tarih ve Toplum* 0(49), 30-39.
- Anderson, M. M. (1971). *The Festivals of Nepal*. London: George Allen & Unwild. Ltd.
- Armutak, A. (2004). Eskiçağ Uygarlıklarında Kurban Edilen Hayvanlar Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 30(2), 169-180.
- Ashirov, A. (2020). The Thoughts Related to the Cult of Water in Zoroastrianism. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research-IJMR*, 6(5), 491-493.

- Avesta (Zerdüştilerin Kutsal Metinleri)* (2017). (Çev. F. Adsay ve İ. Bingöl). İstanbul: Avesta Yayınları.
- Aydın, F. (2013). *Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Anlayışı: Hinduizm'de Kurtuluş*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Bhagavad-gita: Tanrının Şarkısı* (2001). (Çev. Ö. C. Güngören). İstanbul: Yol Yayınları.
- britannica.com adresinden 12.10.2021 tarihinde erişildi.
- Can, C. (1968). Zerdüşçülük, Zerdüş ve Hukuk. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1), 273-288.
- Chakrabarty, P. [semanticscholar.org: https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/242611/bot_1994_02_03.pdf?isAllowed=y&sequence=1](http://semanticscholar.org/https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/242611/bot_1994_02_03.pdf?isAllowed=y&sequence=1) adresinden 18.11.2021 tarihinde erişildi.
- Coomaraswamy, A. (2000). *Hinduizm ve Budizm*. (Çev. İ. Taşpınar). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Debroy, B. ve Deproy, D. (tsz). *Great Epics of India: Vedas-Rig Veda*. Delhi: Books For All.
- Eliade, M. (2014). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev. L. A. Özcan) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Findly, E. B. (2005). *Encyclopedia of Religion. Agni, 1*, (Düzenleyen: L. Jones). Macmillan Reference USA: Thomson Gale.
- Flueckiger, J. B. (2015). *Everyday Hinduism*. New Delhi: Wiley Blackwell.
- Gross, R. M. (2005). *Encyclopedia of Religion. Birth*, 951-952. Macmillan Reference USA: Thomson Gale.
- Güç, A. (2003). *Çeşitli Dinlerde ve İslam'da Kurban*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Güç, A. (2011). *Dinlerde Mabet ve İbadet*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- Gül, A. (2018). *Ansiklopedik Hinduizm Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Gündüz, Ş. (2000). Kadim Ortadoğu'dan Orta Asya'ya Nevruz. *bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 0(12), 1-15.
- Harman, W. (2004). *Hindu Devotion*, (Düzenleyen: R. Rinehart). *Comtemporary Hinduism: Ritual, Culture and Practice*. California: ABC-CLIO, Inc.
- <https://www.artofliving.org/environmental-sustainability/discovering-agnihotra-ancient-secret-improve-agriculture> adresinden 24.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://agnihotra.pl/en/what-is-agnihotra/> adresinden 24.11.2021 tarihinde erişildi.
- Kaelber, W. O. (1979). Tapas and Purification in Early Hinduism. *Numen*, 26(2), 192-214.
- Karaman, A. (2006). Kutsal Dinlere Mahsus Bir Temizlik Şekli: Gusül Abdesti. *Bakü Devolet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Elmi Mecmuası*, 3(6), 33-48.
- Katar, M. (1998). Dinlerde Keffaret Anlayışı. *Dini Araştırmalar*, 1(1), 44-58.
- Kayalı, Y. (2013). Eski Bir Hint Geleneği: Sati. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 0(53), 365-374.
- Kubbealtı Lugati* (2005). (Der. İ. Ayverdi). <http://lugatim.com/s/ar%C4%B1nmak> adresinden 09.11.2021 tarihinde erişildi.
- Kutlutürk, C. (2016). Hinduizm'de Cenaze Törenleri. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 177-196.
- Lochhefeld, J. G. (2002). *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism. Snana*. New York: The Rosen Publishing Group, Inc.
- Manu. (1869). *Hindu Law or the Ordinances of Menu, According to the Gloss of Culluca: Comprising the Indian System of Duties, Religious and Civil*, (Çev. S. W. Jones). London: Printed by Woodfall and Kinder.
- Movahed, A. A. ve Parsian, Z. (2015). Study on Fire in Zoroastrianism. *Research Journal of Fisheries and Hydrobiology*, 0(0), 434-436.
- Nigosian, S. A. (1993). *The Zoroastrian Faith*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Nigosian, S. A. (1994). *World Faiths*. New York: Palgrave Macmillan.
- Oymak, İ. (2003). *Zerdüştlük (İnanç, İbadet, Adetler)*. Elazığ.

- Öztürk, N. (2018). Hinduizm'deki Günlük İbadetlerden: Sandhyavandanam. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(46), 15-36.
- Pandey, R. B. (1949). *Hindu Samskaras: A Socio-Religions Study of the Hindu Sacraments*. Banaras: Vicrama Publications.
- Pinto, E. (tsz) standrewscollege.ac.in adresinden 15.11.2021 tarihinde erişildi.
- Rath, S. K. Concept and Origin of Sacred Tanks. *CHRJ*, 47(1), 99-104.
- Renou, L. (1993). *Hinduizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rudhardt, J. (2005). Encyclopedia of Religion. *Water*, 14. (Düzenleyen: L. Jones). Macmillan Reference USA: Thomson Gale.
- Sahoo, P. C. (2000). Catuspatha in the Vedic Ritual. *Bulletin of the Deccan College Research Institute*, 60(61), 433-439.
- Sarıkcıoğlu, E. (2011). *Din Fenomenolojisi*. Isparta: Fakülte Yayınevi.
- Sharma, A.; Ray, A.; Hejib, A. ve Young, K. K. (1988). *Sati: Historical and Phenomenological Essays*. Delhi: Motilal Benarsidass.
- Sharpe, E. J. (2000). *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram*, (Çev. A. Güç). Bursa: Arasta Yayınları.
- Singh, R. P. (1994). Water Symbolism and Sacred Landscape in Hinduism: A Study of Benares. *Erdkunde*, 48(3), 210-227.
- Stevenson, S. (1920). *The Religious Quest of India-The Rites of the Twice-Born*. Dublin: Humphrey Milford Oxford University Press.
- Sular, M. E. (2020). Zerdüştilik ve Yezidilik Bağlamında Kürtlerin İnançlarının Kökeni Problemi. *Şarkiyat*, 12(4), 1458-1475.
- TDK, Türk Dil Kurumu (2011). "Arınmak" Maddesi. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 09.10.2021 tarihinde erişildi.
- Tanyu, H. (1991). Ateş. *İslam Ansiklopedisi İçinde* (s. 52-55). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Taşpınar, İ. (2016). *Doğu Dinlerinde Hac İbadeti: Hinduizm ve Budizm*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- The Heart of Hinduism* (tsz). <https://iskconeducationalservices.org> adresinden 12.09.2021 tarihinde erişildi.
- Tümer, G. ve Küçük, A. (1993). *Dinler Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Upanişadlar: Tanrının Soluğu* (1976). (Çev. M. A. Işım) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Witzel, M. (2015). Water in Mythology. *The MIT Press on Behalf of American Academy of Arts & Sciences*, 144(3), 18-26.
- Yitik, A. İ. (2010). Hinduizm. (Düzenleyen: Ş. Gündüz). *Yaşayan Dünya Dinleri İçinde* (s. 277-305). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yurdaydın, H. G. ve Dağ, M. (1978). *Dinler Tarihi*. Ankara: Gündüz Matbaacılık.
- Zaroff, R. (2005). Asvamedha-A Vedic Horse Sacrifice. *Studia Mythologica Slavica*, 0(VIII), 75-86.
- Zerdüş. (1935). *Zerdüş'tün Öz Şiirleri, Avesta'nın Manzum, Lirik Parçaları*. (Çev. A. N. Tarlan). İstanbul: Sühulet Matbaası.